

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАЛЬШИХ ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗЕЛЬ III В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

¹Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: Стаття присвячена перспективам впровадження Базель III в банківську систему України у поствоєнний період. Виявлено труднощі запровадження Базель III на сучасному етапі та охарактеризовано необхідність оновленого підходу до ведення банківської діяльності з підвищеним контролем управління банківськими ризиками.

Ключові слова: Базель III, банківська система, банківський капітал, банківські ризики.

Summary: The article is devoted to the prospects of implementing Basel III in the banking system of Ukraine in the post-war period. The difficulties of implementing Basel III at the current stage are revealed and the need for a renewed approach to conducting banking activities with increased control of banking risk management is characterized.

Key words: Basel III, banking system, bank capital, bank risks.

Ефективне функціонування банківської системи в економіці країни відіграє важливу роль, оскільки від цього залежить фінансова безпека та економічне зростання будь-якої держави. Зараз банківська система України знаходиться під зовнішнім впливом воєнних дій і перед нею знову постав черговий виклик збереження фінансової стабільності.

У зв'язку з підписанням Україною угоди про асоціацію з Європейським Союзом вітчизняному банківському сектору необхідно буде відповідати вимогам та стандартам системи Базель III. Це якісно новий підхід до банківської діяльності, який покликаний забезпечити насамперед підвищений контроль над управлінням ризиками, які можуть виникнути у процесі ведення банківської діяльності.

Як відомо, Європейський Центральний Банк запланував повноцінне функціонування системи Базель III в країнах ЄС ще з 2019 року. Але найбільш актуальним постало питання саме зараз: чи зможе Україна відповідати цим стандартам та що потрібно змінити в плані управління банківськими ризиками у довгостроковій перспективі.

Існує великий ризик неспроможності вітчизняних банківських установ витримати нові стандарти щодо формування капіталу і низки потрясінь, які очікуватимуть банківську систему, хоча впровадження Базель III є необхідним аспектом стабілізації вітчизняного ринку та повноцінної євроінтеграції України [1, с. 77]. Існує велика ймовірність, що при переході на нові стандарти у веденні банківської діяльності, це змусить зарубіжні банки згорнути свою присутність в Україні [2].

Слід відмітити наступні проблеми при впровадженні Базель III: неможливість залучення довгострокових фінансових ресурсів від інвесторів для поповнення банківського капіталу в умовах виникнення кризової економічної ситуації в Україні і в подальшому у поствоєнний період; скорочення кредитного портфелю банків (хоча на першочерговому етапі це зменшить величину кредитних ризиків) але, як наслідок, пройде небажане зниження рентабельності діяльності фінансових установ; нездатність банківської системи при нестійкій економіці в умовах війни все ж таки витримати нормативи Базель III; відсутність ефективного державного механізму контролю системних банків [3].

Тому важливим є встановлення характеристик всіх переваг та недоліків системи банківського нагляду Базель III, а також перспективи її впровадження в банківську систему України у найближчий час. Саме до вдосконалених вимог щодо формування банківського капіталу і окремих нормативів додається механізм протидії системним банківським ризикам, зокрема і кредитним. Основна мета впровадження даного механізму – це забезпечити в довгостроковій перспективі стабільного фінансового стану банку, а також здійснити системно-комплексне охоплення основних фінансових ризиків та ефективно ними управляти.

Оскільки вперше в концепції банківського нагляду значна увага зараз має бути надана управлінню системним ризикам, важливим є відокремлення і системно важливих фінансових інститутів банківської системи України (СВФІ). Основні методичні підходи до визначення СВФІ зазначені в постанові Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків». Згідно до цієї постанови виокремлено критерії, які вказують на системну важливість банку, а саме, це загальний розмір активів, зобов'язань юридичних та фізичних осіб, системні взаємозв'язки в банківській системі (обсяг міжбанківського кредитування) та обсяг кредитування найважливіших секторів економіки [3].

Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну переломило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих кредитів (NPL), яке тривало з 2019 року. Такі високі величини частки NPL до початку війни виникли внаслідок низьких стандартів оцінки платоспроможності позичальників; недостатніх прав кредиторів; поширеної практики надання кредитів пов'язаним особам. Аналіз динаміки питомої ваги NPL у кредитному портфелі банківського сектору України наведено на рис. 1.

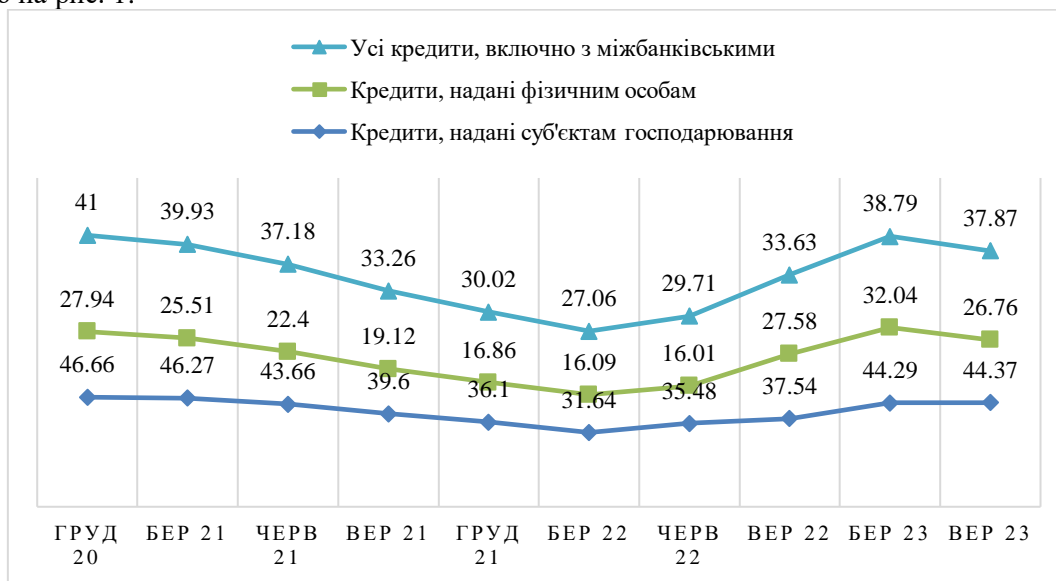

Рис. 1. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі, % [4]

У загальному частка NPL мала стійку тенденцію до зниження, починаючи з грудня 2020 року, коли її величина становила 41%. Такі ж тенденції було зафіксовано за частками NPL по кредитах, виданим суб'єктам господарювання та кредитах для фізичних осіб. Через війну такі тенденції набули протилежного характеру. Особливо зросла частка NPL по кредитуванню фізичних осіб – з 16,09% у червні 2022 року до 32,04% за підсумками березня 2023 року. Основою такого зростання стало завершення «кредитних канікул для позичальників у період невизначеності», наданих банками відповідно до рішень регулятора та відповідно, появою прострочки по сплаті кредитів терміном понад 90 днів.

Серед усіх нормативів впроваджено нормативи кредитного ризику: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8) та норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9). Згідно аналізу статистичних даних НБУ, значення економічних нормативів установ банків, а саме: нормативи кредитного ризику перебувають у встановлених регулятором межах [5].

Теоретично існує дві можливі моделі регулювання діяльності системних банків, які слід враховувати і зараз, і в поствоєнний період: це запобіжна та обмежувальна. Суть першої моделі полягає у тому, що держава запобігає становленню банку як системної установи. Для контролю за банківським сектором створюється спеціальний орган. Виключною метою його діяльності є виявлення системних ризиків та у випадку їх наявності – здійснення протидії щодо їх реалізації. Обмежувальна модель допускає існування системних банків на фінансовому ринку, проте вимоги до їх функціонування є значно жорсткішими. Фінансовий моніторинг СВФІ проводиться частіше, а також досить поширеним є таке явище як інститут кураторства. Останніми роками в Україні були здійснені спроби запровадити кураторство системних банків, але вони не змогли адаптуватись на

практиці. Така ситуація пов'язана з тим, що клієнти банків сприймають кураторів як ознаку кризового фінансового стану і це значно шкодить іміджу банку.

Враховуючи специфіку банківського сектору України для визначення і подальшого регулювання діяльності системних банків, варто розробити національний рейтинг банківських установ на основі критерію системності; встановити додаткові вимоги достатності капіталу системного банку; посилити контроль щодо захисту інформаційної системи СВФІ; закріпити на законодавчому рівні обов'язкове страхування депозитних рахунків клієнтів; збільшити періодичність банківського нагляду за станом платоспроможності і фінансової стійкості системного банку з врахуванням кредитних та інших ризиків. Зазначені заходи дозволяють здійснювати постійний моніторинг діяльності СВФІ, який сприятиме підвищенню ефективності управління банківськими ризиками у сучасних умовах і у поствоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матлага Л.О. Еволюція регулювання фінансового сектору: від Базель II до Базель III / Л.О. Матлага // Економічний аналіз: збірник наукових праць Тернопільського національного економічного університету. – 2013. - №12. – С.74-78.
2. Базель III як банківська карта євроінтеграції [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/experts/2014/07/8/7024038/>.
3. Хома І.Б., Граціян О.В. Перспективи впровадження Базель III в банківську систему України / І.Б. Хома, О.В. Граціян // Науковий журнал «Молодий вчений», 2015. - № 3 (18). – Ч. 2. - С. 60-63.
4. Національний банк України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Хома І.Б., Адаменко Д.В. Аналізування поточного стану управління кредитним ризиком банків в Україні / Економіка та суспільство. Випуск 58/2023. Видавничий дім «Гельветика».
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3304>

Хома Ірина Борисівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: iryna.b.khoma@lpnu.ua

Лук'янський Олег Богданович, аспірант 1-го курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: oleh.b.lukianskyi@lpnu.ua